

RAKSTI**Gatis Ozoliņš**

Daugavpils Universitāte, Latvija

**MŪSDIENU DIEVTURU GRUPU KREATIVITĀTE
KĀ KULTŪRPOLITIKAS DISKURSS**

Rakstā tuvāk analizēta mūsdienu latviešu dievturu grupu dalībnieku radošās aktivitātes jeb kreativitāte, balstoties uz lauka pētījuma gaitā iegūtajiem datiem, respektīvi, ļaujot runāt teicējai/teicējam un viņas/viņa tekstam (habitus). Ar kreativitāti raksta ietvaros tiek saprasta ideju un vērtību sistēma, kas nodrošina dievturu grupu attīstību un perspektīvas, kā arī iekļauj tās plašākā kultūrpolitiskā vidē. Sevišķa uzmanība veltīta tām nozīmīgākajām idejām un vērtībām, kas virza

mūsdienu latviešu dievturu grupu dalībnieku kreativitāti, plaši izmantojot teicēju habitus, tādējādi apzināti ļaujot dominēt grupu dalībnieku diskursam. Divi galvenie dievturu grupu dalībnieku kreativitātes virzieni ir doktrīnas (mācības) attīstība un rituālā (daudzīnājumu) prakse. Tie ir virzieni, kas ļauj piesaistīt plašāku sabiedrības un masu mediju uzmanību, jaunus dalībniekus un atbalstītājus, ietekmēt politikas un kultūras norises Latvijā.

**CREATIVITY OF CONTEMPORARY *DIEVTURI* GROUPS AS A
CULTURAL POLITICAL DISCOURSE**

Dievturība (dievturi - "God keepers", "people who live in harmony with God") is a newly created religious tradition having appeared in the second part of the 1920s – 1930s, its most essential source includes materials of Latvian folklore and folk traditions. These are interpreted by construing a religious ethical theory and creating a religion which is alternative to Christianity, with its own doctrine and rituals, and the conception of Latvianness in culture and politics. Latvianness is the most essential concept of cultural politics to which all activities of the dievturi are subjected (exaltation, family celebrations (krustabas, vedības (marriage), bedības (funeral)) as well as seasonal rituals, cultural historical excursions, tidying and spiritual restoration of the sacral sites (sacred places, castle mounds), folklore activities, article publications in mass media, summer thematic camps in the countryside marked by intensive mastering and cultivation of history and culture, celebration of Latvian public holidays and the most important remembrance days. Contemporary dievturi groups are seeking for new ideas in order to develop and popularize their conceptions, which can partly be characterized as a cultural political programme for theoretical (doctrine) and practical (exaltations, ceremonies, seasonal rituals) realization of Latvianness and its components. Within this publication, creativity means the system of ideas and values that promotes the development and perspectives of dievturi groups as well as includes them into a wider cultural political environment thus performing a culture-creating job. A special attention is paid to the essential ideas and values guiding the creativity of contemporary Latvian dievturi groups, making ample use of storyteller habitus, thus intentionally allowing the domination of group participant discourse. The two main directions of dievturi group participant creativity are the

development of their doctrine (teaching) and the ritual practice (exaltations). These directions allow to attract wide attention of the society and mass media, new participants and supporters, to influence the political and cultural processes in Latvia.

An important part in the doctrinal reflections of the dievturi, especially in the ritual practice (exaltations), has always been taken by Latvian literature writings. A selective choice of these supplement the textual canon of the dievturi continuing the tradition in line with "the mood of Latvian folk songs" and attributing a more modern shape and world outlook concepts to dievturi undertakings. The aim of an exaltation is always associated with the main cultural political concept of the dievturi – Latvianness, namely, to make Latvianness more active, to offer an opportunity to approach Latvianness, make efforts for deeper comprehension of it, being aware and living through it, although thematically it may be dedicated to separate components of Latvianness (people, land, language, God, Māra, Laima, work, virtues, human life, and the like).

Also, the most essential ideas and values of dievturība – gender equality, domesticity, anti-globalism, ecology, traditional marriage formula, life style and appearance, environment (for example, use of Latvian language), music, art and literature priorities (classical and/or national music, use of local building materials and ornaments (all ornaments have been observed in Latvia's nature), writers, poets and playwrights who most precisely depict the "Latvian spirit" – derive from folk songs and the cultural concepts deriving thereof. Activity in the field of Latvianness (ethnicity conception) is in accord with the activity in favour of the future of the Latvian people, symbolical non-forgetting of culture correspond to generating of culture. This attributes a political and social dimension to the cultural activity of dievturi. Dievturība does not perform an official cultural politics of cultural values, heritage, traditions etc., this is a task for politicians; however, it is at least a marginal participant of the cultural political sphere. Placing ethnicity, or the Latvian discourse, at the centre of cultural politics encompasses the range of further impact when the seeming encapsulation within the margins of culture are replaced by reflections on Latvian economy, guidelines in education and science, health care system, axiological juxtaposition of the countryside and city.

Also, the evaluation and criticism of the activity of the Christian Church by the dievturi is connected with the conception of Latvianness. Dievturi strongly disclaim Christianity and any chance of mutual cooperation (and also vice versa), protest against its monopoly position in Latvian society, consider Christianity a historically alien religion having been forced upon Latvians and demanding the status of a traditional religion in Latvia also for dievturība including, for example, the right to wed, to celebrate religious festivals.

The results of field research do not allow to speak about dievturība today as a strong and united manifestation of Latvian religious experience and way of life. Rather, it is possible to register (after the decline of the movement at the end of the 1990s and at the beginning of the 2000s) a quite consistent and sufficiently active revival which is connected with the appearance of new persons and creative ideas among Latvian dievturi. The future events depend on the fact whether dievturi themselves would be able to solve the protracted inner inconsistencies and find a uniting grounds for further development of the movement.

The article is based on the study results obtained during the 2006–2008 field research carried out in dievturi groups (interviews with group leaders, participants and individual representatives, transcripts of audio and video materials). The study was carried out with the financial support of the project "Society and lifestyles" and using its accepted methods – ethnographic description, semi-structured interviews and methods of visual anthropology (photography, filming) and instructions by the Ethical Commission (for example use of assumed names for storytellers).

Dievturība ir reliģiski ētiska mācība, kas Latvijā konstruēta 20. gadsimta 20. gadu otrajā pusē un 30. gados. Tās veidošanās apstākļi, attīstības vēsture, doktrīnas pamati un apsolījumi¹ ir pietiekami labi dokumentēti, un tamdēļ šī mācība raksturojama kā jaunradīta reliģiskā tradīcija. Latviešu dievturu draudze reliģiskas organizācijas statusu iegūst 1926. gadā. 1929. gadā tā tiek pārreģistrēta kā Latviešu dievturu sadraudze, apvienojot Rīgas, Valmieras, Jelgavas un Liepājas draudzes, bet no 1934. gada tā turpina darboties kā sabiedriska organizācija. Starp aktīvākajiem dievturiem 20. gadsimta 20.–30. gados minami: Jēkabs Bīne, Ernests Brastiņš, Kārlis Bregžis, Voldemārs Dambergs, Viktors Eglītis, Alfrēds Goba, Juris Kosa, Jānis Norvilis, Artūrs Salaks. Organizācijas rašanās iemesli 20. gadsimta 20. gadu otrajā pusē ir izteikti kultūrpolitiski – veidot alternatīvu reliģiju (to pretstatot kristietībai), ar savu doktrīnu, rituāliem un kultūru liekot pretī Eiropas mākslinieciskajām tradīcijām „latvisko stilu”, tās veidošanos noteica arī nacionālisms politikā (Beitnere 1995; Kļaviņš 1990; Misāne 2000; Misāne 2005; Рыжакова 1995; Saivars 1997). Viens no nozīmīgākajiem tā laika dievturības ideologiem A. Goba atzīst: „Bez latviski reliģiskās jūsmas un atskārtumiem dzejniekam draud apsūkums, dvēseles nabadzība, nenožīmība. Bez latviskas reliģiskās gaismas viņš nespēj ieraudzīt dzejai cienīgu vielu, sižetus, tēlus; viņš nedzird vairs cildenos ritmus, bet tikai ikdienas prozaisko troksni. Bez latviskā gara dzejnieks klaiņā apkārt kā mēnessērdzīgs un grābstās pēc svešiem niekiem. Viņš pūlas iešūpoties svešos ritmos un nesaprot, ka tas tik nevajadzīgs un kaitīgs darbs.” (Goba 1934: 56)

Latviešu dievturu sadraudzes darbība tika aizliegta 1940. gadā. Pēc Otrā pasaules kara aktīva darbība atsākās latviešu trimdas dievturu vidū, kur ar dievturības konceptu saistītās aktivitātes būtiski ietekmēja latviešu kultūras saglabāšanos emigrācijas vidē (Jātniece 2004: 345–353). Latvijā dievturu darbība atjaunota 20. gadsimta 80. gadu otrajā pusē, bet draudze oficiāli reģistrēta 1990. gadā 18. aprīlī. Par atjaunotās Latviešu dievturu sadraudzes līderi kļuš keramiķis Eduards Detlavs.

Mūsdienu Latvijā (20. gadsimta 90. gadi – 21. gadsimta sākums) darbojas 16 ar dievturības koncepciju saistītas grupas (Auseklis, Rāmava, Burtnieks, Dainu Līga, Daugava, Tālava, Beverīna, Namejs, Madaras, Rūsiņš, Dižozols, Bramaņi, Viesturs,

¹ „Tāpēc mēs esam arī pret to pastardienas sludināšanu. Mēs kategoriski to noliedzam, jo, kā var būt Dieva brīnums pasaulē, Dieva darinājums tik skaists, tik plašs, tik stiprs, tik daudzpusīgs, un to vienā dienā padot vispār iznīcībai. Tas ir nonsens, tas ir vispār nesaprotami, un tāpat mēs esam pret to, ja atsevišķas personas, mēs gan personības ļoti cienām, piemēram, (...) mums vajadzētu ieviest skolās lielo personību mācību, jo viņi saka, viss ar laiku izbeidzas, bet personība kā ideāls, personība kā piemērs, kā paraugs paliek un eksistē. Es domāju, arī visi šie piemēri un paraugi, kas mūsu vecākās paaudzēs ir iekšā, vispār mūsu vēsturē, tie taču jā saglabā, šie varoņi, šie gudrie, šie pašai dziedzīgie, šie talantīgie, šie tālredzīgie cilvēki, tie visi jāpaglabā atmiņā, mūsu pieredzē.” (Plukšķis (15.12.2006.). Intervija.)

Sidrabene, Austra, Māras loks). No minētajām dievturu grupām Viestura, Sidrabenes un Austras draudzes ir t. s. neatkarīgās dievturu grupas, jo to darbība nav reģistrēta un tās neietilpst Latvijas dievturu sadraudzē. Nodibinājums Māras loks arī ir no Latvijas dievturu sadraudzēs neatkarīga organizācija. Māras loka dalībnieku aktīvā iesaistīšanās dievturības koncepcijas popularizēšanā un interpretēšanā izsauc asu Latvijas dievturu sadraudzēs līderu nosodījumu, par ko liecina gan lauka pētījuma interviju dati, gan globālajā tīmeklī, Latvijas dievturu sadraudzēs mājas lapā <http://www.dievturi.org/> atrodamie materiāli. Tomēr Māras loks spējis piesaistīt arī atsevišķas grupas un personas, kas ietilpst Latvijas dievturu sadraudzē. Varētu teikt, ka Māras loks atbilst tiem dievturiem, kas uzskata, ka līdzšinējais vadības stils ir pārāk konservatīvs, gauss un neefektīvs.

Par dievturības teorētisko un praktisko interpretāciju galveno avotu tiek uzskatīta latviešu folklorā, sevišķi tautasdziesmas un tradicionālā dzīvesveida liecības (etnogrāfiskie apraksti, sadzīves priekšmeti un darba rīki, darba paņēmieni un to veikšanas tradīcijas, gadskārtu un godu svinēšanas un ceremoniju elementu apraksti, nacionālās pašapziņas izpausmju liecības). Mūsdienu dievturības kustības dalībnieki uzsver, ka dievturība un latvietība ir E. Brastiņa tautasdziesmās ieraudzīts latviskā pasaules uzskata atjaunojums: „Jā, jā, Brastiņš neizgudroja dievturību. Brastiņš neizgudroja latvju dievestību. Brastiņš tikai lasīja, to, ko Barons un citi savākuši. Draugi mīļie, bet tur jau nav tikai gadskārtu riti, tur jau nav tikai precības, Jāņi, dzimšana, precības un nāve. Tur jau nav tikai mēslu talkas un, un, un vēl kaut kas. Tur taču ir filozofija! Viņš to tikai pateica!” (Ģirlicis 8.07.–9.07.2006.) Latvietība ir nozīmīgākais kultūrpolitikas koncepts, kam pakļautas un pakārtotas visas dievturu aktivitātes (daudzīnājumi, ģimenes godi (krustabas, vedības, bedības), gadskārtu rituāli, kultūrvēsturiskas ekskursijas un sakrālo vietu (svētvietu, pilskalnu) sakopšana un garīga atjaunošana, folkloras pasākumi, rakstu publikācijas masu medijos, vasaras tematiskās nometnes laukos, kas saistītas ar vēstures un kultūras intensīvu apgūšanu un kultivēšanu, Latvijas valsts svētku un nozīmīgāko atceres dienu svinēšana).

Paralēli tam vērojamas arī tendences folkloras kanonu papildināt ar līdzīgu ideju un vērtību tekstiem. Piemēram, ievērojamu vietu dievturu refleksijās vienmēr ieņem latviešu literatūra. Daiļdarbu selektīva atlase papildina dievturu tekstuālo kanonu, turpinot tradīciju atbilstoši „latviešu tautasdziesmu garam” un piešķirot dievturu pasākumiem modernāku veidolu un mūsdienīgākus pasaules uztveres konceptus. Spilgts piemērs ir daudzīnājums Pekas kalnā 2007. gada 5. augustā, to organizēja Beverīnas draudze (Valmiera) un Rāmas draudze (Rīga), piedaloties arī folkloras kopai „Laiva”. Daudzīnājums tika veltīts latviskā dzīvesveida nākotnei. Daudzīnājumā tika nolasīti latviešu dzejnieku Kārļa Krūzas,

Viktora Eglīša, Kārļa Skalbes, Zinaīdas Lazdas, Anšlava Eglīša, Ārijas Elksnes, Vizmas Belševicas, Leona Brieža, Māras Zālītes, Igora Jakaiša, Ulda Bērziņa, Imanta Ziedoņa dzejoļi. Literatūra paplašina reliģiskās pieredzes iespējas un intensitāti, bagātina reliģisko domu, pamazām veidojot aptverošāku intelektuālo tradīciju, kas līdz šim ir bijusi visai vājš dievturu priekšstatu kompleksa komponents. Plašāki dzejoļu tekstu komentāri minētajā pasākumā izpalika. Lasījumu jēga tamdēļ drīzāk meklējama apstākļi, ka tie izskan svētvietā, palīdz atjaunot tās garīgumu un rosina klausītāju jeb daudzīnājuma dalībnieku pārdomas. Daudzīnājuma mērķis saistīts ar galveno dievturu kultūrpolitisko konceptu – latvietību, tās aktivizēšanu, piedāvājot iespēju tuvojies latvietībai, mēģināt to dziļāk izprast, apzināties un pārdzīvot. No daudzīnājuma satura izriet vairākas nozīmīgas kultūras radošā darba idejas: 1) folklorā tiek atzīta par senā garīguma avotu mūsdienu pasaulē. Tāpēc tās klātbūtne ir vienmēr nozīmīga un kreatīva; 2) tautas „radošais gars” nav miris, tas nekad nav pārstājis veidot un uzturēt tautai nozīmīgas vērtības un turpina to darīt, kamēr vien tauta pastāv; 3) dievturiem nav nekādas nepieciešamības iekapsulēties dainu pasaulē, viņiem ar redzīgām acīm (dievturīgām acīm) jāraugās uz tautas literāro mantojumu. Latviešu pasaules izpratne (dievturu konceptu līmenī) cauri gadu simtiem, sākot ar dainu sacerētājiem līdz dzejniekiem, tiek veidota un nemitīgi attīstīta, un nav nekāda iemesla ignorēt dzejnieku ieguldījumu latviešu pasaules ainas attēlojumos. Koncentrētais daudzīnājuma apraksts apliecina tradicionālā (iepriekš dotā) un modernā (mainīgā) savstarpējo dinamisko saistību, kas ir ne tikai nozīmīgs garīgs (kultūras) uzstādījums, bet arī simbolisks politisks mērķis.

Tomēr šāda atkāpe no „ortodoksijas” dievturībā ne visiem ir pieņemama un līdz ar to rada ne tikai iekšējo saspīlējumu, bet arī doktrīnas problēmas. Trūkstot skaidri saprotamiem dzejas atlases kritērijiem, potenciālo literāro tekstu iekļaušana daudzīnājumos un to (pār)interpretācija saistīta ar „teoloģiskiem” sarežģījumiem, jo process, kas atstāts atsevišķu personību rokās, kādā brīdī var pārāk radikāli atšķirties no esošā dievturības tekstu kanoniskā korpusa un tikt praktizēts šaurā lokā. Par to liecina arī daudzīnājums Pekas kalnā, kad dzejoļu deklamāciju nepavadīja komentāri, vismaz par iekļaušanas motivāciju. Šis apstāklis netieši norāda uz idejas veidošanos un skaidrības trūkumu tās iespējamā praktizēšanā. Nav īsti saprotams, kuri dzejnieki vai dzejas darbi precīzāk pauž dievturības būtību, kas, protams, ir intuitīvi aprakstāms lielums. Neraugoties uz sīksto turēšanos latviešu folkloras laukā, galvenie kustības ideologi to pakļauj pietiekami nozīmīgām kreatīvām refleksijām un dažkārt no folkloras un etnoloģijas tekstiem visai attālinātām spekulācijām. Šī tendence raksturīga arī mūsdienu dievturu kustībai, kas,

meklējot jaunus un modernākus izpausmes veidus, nekritiski reflektē par 20. gadsimta 20.–30. gados radītajām dievturu dogmām un tradīciju atvasina no kustības dibinātāju pieņēmumiem. Tomēr turpinājums un attīstība, neapšaubāmi, ir nozīmīgs kustības nākotnes garants, lai arī kreatīvs īstenojums ne vienmēr ir iespējams: „Un kāpēc? Tāpēc, ka tieši tāpēc, ka cilvēks pēc dabas grib ņemt kaut ko gatavu. Arī tie, kas ir dievturi, visi bieži ir nevis Brastiņa idejas turpinātāji, sekotāji, bet Brastiņa pielūdzēji! Jā, un pielūdzējam nav svarīgi zināt, ko viņš pielūdz, viņam pietiek ar to, es jūs pielūdzu. Jūs tā teicāt, labi, jūs tā neteicāt arī labi.” (Ģirlicis 8.07.–9.07.2006.) Teicēja paustais pārmetums precīzi raksturo kreativitātes būtību, kas ir nevis akla sekošana, bet gan radoša gara brīva izpausme.

Arī dievturības nozīmīgākās sociālās idejas un vērtības: dzimumu līdztiesība; ģimeniskums; antiglobālisms; ekoloģija; tradicionālā laulību formula; dzīvesstils un izskats; apkārtnē, piemēram, latviešu valodas lietojums; mūzikas, mākslas un literatūras prioritātes (klasiskā un/vai tautas mūzika, vietējo materiālu un Latvijas dabā noskatītu ornamentu izmantojums, „latvisko garu” visprecīzāk attēlojošie rakstnieki, dzejnieki, dramaturgi) izriet no tautasdziesmām un no tām atvasinātiem kultūras konceptiem: „Galvenās vērtības, nu es domāju tā, ka tās vērtības izriet no visu dainu un greznas kultūras uzskatiem, jā. [...] Nu dainas, dievturība uzskata, ka Dievs izpauž sevi gan cilvēkā, jā, gan dabā, visumā, jā, kosmosā. Lūk, tā ir tā galvenā vērtība, tā tad cilvēks ir dievājs, jo pēc sava uzstādījuma, jā, viņam pasaka, tu principā esi gaišs un turies pie tā, kop sevī šo gaišo, jā. Bet esi arī darbīgs, neesi pasīvs. Zini, ka pasaule ir mainīga, jā, tad viņš par tādu top, jā. Un ja cilvēkam saka, tu esi nelga, tu esi zaglis, tu esi grēcīgs, un kas tad cits atliek, viņam vienā brīdī par tādu ir jāklūst, lai viņš pierāda, ka viņš tāds ir, jā. Jebkura gadījumā arī mitoloģija to saka, kad kāda ir mūsu domāšana, tādu pasauli mēs redzam, jā. Dievturība balstās uz dainās ietvertu pasaules ideālu, ja, ka ideāls, viņa varbūt ir orientieris, un ne vienmēr tā tieši sasniedzams. Tāpēc jau tas ir ideāls, jā. Bet orientēšanās uz ideālu ļoti svarīgi lieta, vai tu orientējies uz gaismu, vai uz tumsu. Vai tu orientējies uz nemītīgo atjaunotni, vai uz nemītīgu pasaules baudīšanu, komfortu, vai ne. Un tamlīdzīgi, vai tu orientējies uz patērēšanu, vai uz radīšanu, jā. Nu, tās ir ļoti atšķirīgas lietas, jā.” (Ģirlicis 8.07.–9.07.2006.)

Dainu kreativitāte tiek uzskatīta ne tikai par dievturības stūrakmeni, bet tā ir arī plašāks kultūrpolitikas koncepts. Kultūra, kas ar savām saknēm iesniedzas dainu pasaules garīgumā, kā uzskata dievturu grupu dalībnieki, spēj ne tikai sevi pilnveidot, bet arī nodrošināt tās adeptu kopīgās sabiedriskās un politiskās intereses, pretstatīt sevi globalizējošajam nihilismam un izvirzīt tālākus nacionālos mērķus. Šķiet, ka dievturu

grupu dalībnieki par zemu novērtē pastāvošās globālās izmaiņas un iespējamās sekas, par kuru raksturu tuvākā nākotnē diez vai kāds var sniegt ticamas prognozes. Dievturu kultūrpolitiskie uzskati un mērķi zināmā mērā ir industriālās sabiedrības, kurai, starp visu citu, ir raksturīgs izteikts nacionālā diskurss ekonomikā, politikā, kultūrā u. tml., vēlme pretstatīt sevi un savus konservatīvos (tai skaitā nacionālos) ideālus informācijas sabiedrībai. Globālā akselerācija neatbilst dievturu līdzšinējam lēnīgajam un apcerīgajam darbības stilam un konservatīvajai kultūras un politikas uzdevumu izpratnei. Dievturības tuvākā nākotne ir atkarīga no spējas atbildēt uz laikmeta izvirzītajiem jautājumiem, diemžēl apšaubāma šķiet mūsdienu dievturības kā dzīvotspējīga organisma pastāvēšana, kaut gan tā varētu ne vien eksistēt kultūras un politikas perifērijā, bet arī sniegt vitālas atbildes ne tikai tās dalībniekiem, bet plašākai sabiedrībai, kuras vārdā dievturība atvasina savu darbību.

20. gs. 20. gadu otrajā pusē un 30. gadu sākumā dievturu stratēģiskais mērķis kultūrā un politikā ir latviešu dievestības [relīģijas – G. O.] atzīšana par Latvijas valsts reliģiju. Šim uzstādījumam ir iespējamās tālākas sekas, piemēram, sevišķas dievturu baznīcas, latviskas kultūras, kuras avots ir latvju dainas – latvju svētie raksti, nacionālas politikas izveide u. tml. Dievturība lielā mērā iecerēta un veidota kā alternatīva svešajai un uzspiestajai kristīgajai reliģijai. Arī mūsdienu dievturu grupu dalībnieki mēģina skaidrot un risināt dievturības un kristietības sarežģītās savstarpējās attiecības: „Ja mēs runājam par garīgo uzstādījumu, ja, tad kristietība, manuprāt, neiztur kritiku. Jā, manuprāt, jā! Kaut vai atmodas laikā, kristietību jau nepieteica, kā garīgu spēku, bet kā tomēr varas sistēmu.” (Girlicis 8.07.–9.07.2006.). Izteiktā ideja ir nepārprotama – kristietībai t. s. trešās Atmodas laikā bija jāatsakās no vienīgā patiesā garīguma garanta statusa Latvijas sabiedrībā un jādod vieta dievturībai.

Lielā mērā dievturu dažkārt aso kristietības noraidījumu izsauc kristīgo baznīcu monopolstāvoklis un saistība ar varu.² Dievturi uzsver, ka kristīgās baznīcas iekļaušanās politikā, atbalsts politiskajām partijām mūsdienu Latvijā nodrošina tai dominanci visā plašajā kultūrpolitikas areālā, sākot ar valdības un pašvaldības iestādēm līdz masu medijiem, skolām un medicīnas iestādēm. Dievturi vēlas līdzīgas tiesības, uzsverot, ka tieši

² „Jo, teiksim, kristietība vispār ņemams kā monopols, tas nav noliedzami, un tas ir faktiski, jāiegūst šī sadarbība, šī līdzāspastāvēšana, jāiegūst šī tolerance, lai latvietis vispirms skatītos kā kultūras cilvēks, ka dievturība arī ir latviešu kultūras sastāvdaļa, kas ir jāsargā, jākopj, jāattīsta...jāattīsta. Galvenais tas, ka mēs neesam nekādi dogmāti, dogmātiķi. Mēs taču pie tām stingušām regulām nepaliekam. Kaut kur Brastiņš ko ir teicis par tradīcijām, jūs jau zināt, tas arī mums jāievēro, vienmēr mums taču jāattīsta tālāk mūsu doma, mūsu tradīcijas, mūsu sapratne par visu, un tā tālāk, tā kā, nu, viņš arī teicis, tradīcijas piekopt, vēl nenozīmē dzīvot tikai uz pagātnes rēķina. Tradīcija ir dzīva, tā grib elpot to pašu gaisu, ko elpojam mēs. Tai vajadzīga mūsu laikmeta piedeva, pieaudzējums un kuplojums.” (Plukšķis 15.12.2006.)

viņiem īstenībā pienāktos kristietībai mūsdienās atvēlētais monopolstāvoklis. Par tipiska kristīgā iespaida un kristīgo baznīcu varas demonstrēšanas piemēru bieži min t. s. Balto stundu iznīcināšanu skolās un baznīcu pieaugošo ietekmi Latvijas izglītības iestādēs (piemēram, ekumeniski dievkalpojumi, sākot mācību gadu). Samērā bieži sastopamas norādes uz reliģiju izplatīšanā populāro stratēģiju: diskusija starp pretēju reliģiju aizstāvjiem un „mūsējo” uzvara. Kā diezgan tipiskas dievturu un kristiešu reliģisko polemiku vietas intervijās ir minētas slimnīcu palātas, retāk masu mediju sistēma (radio³, TV raidījumi, internets u. tml.). No šī konteksta izriet arī dievturiem nozīmīgākais kultūrpolitikas koncepts: iegūt kristīgajām baznīcām līdzvērtīgu juridisku statusu, respektīvi, panākt dievturības atzīšanu par vienu no Latvijas t. s. tradicionālajām reliģijām. „Tāpēc mēs tagad gribam slēgt ar valdību oficiālu, tieši par šo jautājumu, līgumu [valsts atzītas dievturu tiesības slēgt laulības – G. O.]. Ja mēs esam Latvijā, lai mums dod šīs tiesības. Kāpēc dod citiem, kas nav Latvijā? [...] Nē, nav. Viņām nav nekāda juridiska spēka, bet mēs cenšamies to pašreiz panākt. Mēs ar valdību tagad rakstām, futbolu taisām, drupinām to sienu. Bet būs! Es zinu! Es zinu, ka būs! Nu, pirmkārt, lai Jāņi tiktu svinēti normālajā laikā [21. jūnijā – G. O.], nevis divdesmit trešajā, kad faktiski jau beidzas, jo saulgrieži ir taču divdesmit pirmajā. Lieldienas! Kad ir? Kad ir Lieldienas? Kad ir Lielā diena? Nu, kad tas ir? Lūdzu, pasaki man! Jā, divdesmit pirmais marts! Tad ir jāsvin! Nevis mēnesi pēc tam. Kas tad tās par Lieldienām sanāk? Mēs nosvinam savas, pēc tam tur vēl kaut kādas, vienos svētkos, klausies. Nu, kā tad cilvēks lai zina? Nu, tieši tā! Kāpēc tagad Aglonai vajag brīvdienu, kāpēc nevarēja būt piektais vai sestais, a, nu, šitais augusts? Māras diena – lūdzu, brīvdiena. Dodiet! Visa tauta svin Māras dienu. Rudens sākas.” (Svilpis 10.08.2006.) Kopumā jāsecina, ka kristietība un kristīgās baznīcas tiek raksturotas kā apkārtējā vidē (valsts institūcijās, izglītības un medicīnas iestādēs, tiesību un juridiskajā sfērā u. tml.) dominējošas sistēmas sastāvdaļa, kuras tiesības, gan pagaidām nemanāmi un neveiksmīgi, tomēr tiek apstrīdētas pamatā tāpēc, ka kristietībai ir saistība ar varu, tai ir latviešiem sveši garīguma un ētikas avoti, tā līdz šim nav izvērtējusi savu lomu latviešu tautas vēsturē. Protams, šī ir sena diskusija, kas aizsākās jau 20. gadsimta trīsdesmitajos

³ „Bija tas [...] radio intervija viens puisis pret [...] dievturiem, tas vairāk nezina, nekā zinot, vairāk zinot vārdus, saklausījies kaut ko, un tagad mani atrada, un, nu, tik tirdis, un, nu, tikai būs iespēja savu pārliecību vai saklausīto pierādīt, bet šis raidījums neaizgāja. Lai gan mēs runājam diezgan daudz, un tā bij veiksmē. Neaizgāja tāpēc, ka es viņam pamatīgi, arī tam mierīgi un pastāstīju, kas mēs esam un kas ir dievturība, un viņš vairākumu saprata. Tad viņa vēlme ķidāt, uzklupt un pelt, es redzēju, ka viņa domas un pateiktais nav bijis uz īstās takas.” (Zīriņš 10.07.2006.)

gados (Pipirs 1937: 62 u. c.), turpinās trimdā⁴, dievturiem pārmetot uzskatu pretrunīgumu, nekonsekvenci un tukšas fantāzijas.

Kā jau iepriekš uzsvērts, tad dievturībai ir ne tikai spilgti izteikta ievirze uz t. s. tradicionālās kultūras mantojumu kā kustības avotu, bet arī spēcīga etnicitātes jeb latvietības dimensija. Etnicitātes koncepcija būtībā pamato dievturu darbību kopumā un it sevišķi divos tai aktuālākajos virzienos – kultūrā un politikā. „Bet es nenoliedzu, ka es esmu dievturībā, to es nenoliedzu, tieši otrādi, es dievturību atradis kā pozitīvo alternatīvu un kā, būtībā, visgudrāko, vispareizāko alternatīvu, manā skatījumā, vispār latviešu inteliģences un gara dvēseles un kultūras attīstībai. Un visas pārējās runas par globalizāciju, par kristietības latviskošanu, vai par budisma attīstīšanu, vai par jebkuru sektu, kuras arī netika nosauktas, un kādas viņas nebūtu, tas viss ir garām. Ja mēs runājam no Latvijas interešu viedokļa.” (Ģirlicis 8.07.–9.07.2006.) Darbība kultūras laukā sakrīt ar darbību latviešu tautas nākotnes labā, tas dievturu aktivitātēm piešķir politisku un sociālu dimensiju. Dievturība neīsteno nacionālo vērtību, mantojuma, tradīciju u. tml. oficiālu kultūrpolitiku, tas ir politiķu (valsts un pašvaldību) uzdevums, tomēr dievturība ir pietiekami nozīmīga kultūrpolitikas dalībiece, jo „kultūrpolitikas diskurss ir samērā atvērts arī tāpēc, ka tajā piedalās daudzi grupējumi un dalībnieki.” (Kleins 2008: 127)

Etnicitātes jeb latviskā diskursa izvirzīšana kultūrpolitikas centrā⁵ aptver plašu tālākas ietekmes spektru, kad tikai šķietamo iekapsulēšanos kultūras aplocē nomaina refleksijas par Latvijas ekonomiku, izglītības un zinātnes vadlīnijām, medicīnas aprūpes sistēmu, lauku un pilsētas aksioloģisko pretnostatījumu. „Ja lauki iet bojā, nu viss tas nenotiek, es domāju, ka mēs [dievturi – G. O.] izvilksim tos laukus, neraugoties uz to, ka nodzeršanās, viss tas ir, bet mēģināsim varbūt saskatīt arī pozitīvo momentu. Jo, ja mēs redzēsim tikai to, kas pa virsu peld, mēs neredzēsim to būtību, saproti? Lauku skolas vajag atjaunot noteikti, tepat mēs braucam – Briežu skola. Kur tad ir tie „brieži”, kas mācās tajā skolā? Viņi saka, ka vēl tagad ir tie cilvēki, kas kādreiz mācījušies tur, jā. Viņas ir jāatjauno, viņas nedrīkst likvidēt, saproti, jo tur ir sakne, mūsu tautas garīgā sakne iekšā. Un tikai caur to mēs varam atklāt tikt, ja tu mīlēsi savu pagastu, savu sētu, jā, visu kas aug, visu dabu. Tikai caur to tu vari būt tas, kas tu esi. A pilsētā, protams, tu nebūsi. Ja mēs tikai, jā, mamma nopērc man to, es gribu šito, nu nebūs, saproti. Tev nebūs tas lopiņš, tev nebūs tas kaķītis, sunītis laukos, tad vispār tev attieksme nebūs nekāda pret dzīvi.

⁴ „Viņš [Arvīds Brastiņš – G. O.] ir lielākais dainu pratējs un latviskās dievestības tulks svešumā. Daudz arī rakstījis, aizstāvēt mūsu dievestību pret uzbrukumiem vai tās kropļojumiem.” (Kļaviņš 1990: 9. 9)

⁵ „Dievturības nolūks ir stiprināt dzīves spēju. Stiprināt dzīves spēku. Stiprināt mūsu, mūsu skaistuma izjūtu. Stiprināt tautu visos virzienos.” (Plukšķis 15.12.2006.)

Iedomājies, ja tev būtu viss, tu jau nezinātu, ko tu gribētu, tev nebūtu uz ko tiekties, tad tāpēc pārticīgās ģimenes narkotikās noslīktu, viņiem nav, viņiem pilnīga bezizeja. Viņi dzīvo, viņi vispār neredz, kāpēc vispār viņi dzīvo. Notrulināts viss pilnībā, nav garīguma nemaz, bet, ja tev kaut kā pietrūkst, tu pēc kaut kā tiecies, tu gribētu, lai tas tev būtu. Tad ir savādāk, jā. Tad tu caur darbu, caur kaut ko centies panākt.” (Svilpis 10.08.2006.)

Dievturība nav pieskaitāma pie globālajām neopagānisma kustībām kā, piemēram, New Age, vikka vai asatru. Tā pieder neopagānisma atzaram, kas, ignorējot kristietības ilgo klātbūtni Latvijā, tiecas atjaunot seno baltu (latgaļu, sēļu, zemgaļu un kuršu) kultūras mantojumu, baltiem saplūstot 15. un 16. gadsimtā, konsolidējās latviešu tauta, veidojās kopīga valoda un kultūra. Šī mantojuma atjaunošanai nav globāls raksturs, tas domāts tikai latviešiem. Ar to netiek pasvītota latviešu izredzētība. Katrai tautai ir kaut kas savs (zeme, valoda, tradīcijas), kas to atšķir no citām tautām. Kā dievturi saka – „mēs kopjam savu kultūru, bet citas tautas lai kopj savu”, tādējādi akcentējot tolerances ideju par visu tautu un kultūru vērtību un mierīgu līdzāspastāvēšanu. Dievturu grupu dalībnieki, neapšaubāmi, pauž pietiekami nozīmīgas Latvijas sabiedrības daļas viedokli, kura ignorēšana nedrīkstētu būt „lielās” politikas sastāvdaļa. „Dievturu kustība sasniegusi zināmu tādu, zināmu, nu, vietu mūsu sabiedrībā, jo tā vairs nav tik sairusi, tik pretrunīga, jo es dievturu kustību, kā saka, sāku legalizēt, izvest no tās, izvest no tās, kā saka, pagrīdes, kā visu laiku bija. Jo, teiksim, tur lasās tie pūlīši, un tā tālāk, bet viņus neviens neatzīst, neviens viņus oficiālos lielos kaut kur sarīkojumos neuzaicina, viņus pat nemin laikrakstos, jo tie ir pagāni, tie ir ķecerī, tie ir bīdāmi pie malas.” (Plukšķis 15.12.2006.) Kultūras jēdzienam atkal tiek pievienota sabiedriskuma dimensija, t. i., priekšstats par kultūru vairs nevar eksistēt bez abpusējas pienākuma izjūtas, bez citu cilvēku respektēšanas, bez takta, gaumes, pieklājības un miermīlības savstarpējās attiecībās. Domājot par kultūru, jāatceras arī sabiedrības kopīgi veidotā un sargātā pašcieņa, kas sekmē vienotu izpratni par to, kas ir atdarināšanas vērts un krietns. Kultūra iestājas par „Mēs–apziņu”, kas uzliek pienākumu (Kleins 2008: 42). Ne kultūra, ne politika un abu minēto lauku „spēlētāji” nedrīkstētu apkārt esošo laikmetu un tā raksturīgākās iezīmes devalvēt līdz vienkāršotiem un primitīviem secinājumiem, balstoties aksioloģizētā opozīcijā „centrs – perifērija”, jo „kultūrpolitika nav parādība ārpus telpas un laika, bet gan tāda, kas konkretizējas noteiktās konstelācijās, kuras atkarībā no vietas un laika var mainīties.” (Kleins 2008: 54)

Protams, kultūrpolitika nesākas ne ar masu mediju rakstiem, ne politisko partiju programmām vien, tā sākas personībā, tās izvēlē un rīcībā. „Mums neviens neaizliedz runāt pareizā latviešu valodā, mums neviens neliek lamāties necenzētiem vārdiem un lietot

visādus valodas barbarismus, anglicismus un tā tālāk. Tas ir atkarīgs, ja mēs to tā darām, jā, tad nevajag citus pie tā vainot. Mums neviens neliedz svētkos, šajos gadskārtu svētkos uzvilkt tautas tērpu, dziedāt savas tautasdziesmas un darīt tos... nu, teiksim, tos svētkus svinēt tādā... tādā veidā, jā, kā tas būtu, teiksim, pēc šīm tradīcijām, bet tajā pat laikā tas, kas paliek dzīvs un pārļaicīgs, un mūsdienīgs. Neviens mums neliedz rudenī sanākt kopā, ģimenei, dzimtai, varbūt draugu lokā, tā, kā mēs folkloras kopā, un noturēt šo Veļu vakaru, pieminēt savus tuviniekus, bet ne jau apraudāt, bet vienkārši pieminēt un atcerēties.” (Lakstīgala 18.08.2006.) Šī ir diezgan raksturīga ideja, ko rosinājuši ne tikai savas dziļākās garīgās būtības meklējumi un apkārtējās vides novērtējums, bet arī dievturu vadošās elites nekompetence un personīgais tās darbības negatīvais traktējums⁶.

Raksta autora 2006.–2008. gada lauka pētījumu uzdevums bija iegūt pēc iespējas plašāku priekšstatu par dievturu dzīves stilu un, jo sevišķi, par latviešu folkloras „dzīvās tradīcijas” diskursa vienu no pastāvēšanas veidiem un izpausmēm mūsdienu Latvijā. Aina, kas pavērās lauka pētījuma gaitā, ietver sevī pietiekami plašu un daudzveidīgu uzskatu gammu, kas šodien neļauj runāt par dievturību kā stipru un vienotu latviešu reliģiskās pieredzes un dzīvesveida izpausmi. Drīzāk ir iespējams konstatēt (pēc kustības pagrimuma deviņdesmito gadu beigās un divtūkstošo gadu pirmajos gados) samērā konsekventu un pietiekami aktīvu atdzimšanu, kas saistīta ar jaunu personu un kreatīvu ideju ienākšanu latviešu dievturībā. Tālākais ir atkarīgs no tā, vai paši dievturi spēs atrisināt ieilgušās iekšējās pretrunas un atrast vienojošo pamatu tālākai kustības attīstībai. Katrā ziņā ceļš līdz latvietībai un tautai, kas dievturu kultūrpolitikā ir nozīmīgākie koncepti, ir pietiekami sarežģīts, un vēl daudz kas darāms. Pētījuma laikā nenoliedzami konstatētas arī novitātes, mūsdienu dievturu grupas meklē jaunas idejas savu priekšstatu attīstīšanai un popularizēšanai, ko daļēji varētu raksturot arī kā kultūrpolitisku programmu latvietības un tās komponentu teorētiskai (doktrīnai) un praktiskai (daudzīnājumi, ceremonijas, gadskārtu rīti) realizēšanai. Galvenās mūsdienu dievturu grupu problēmas ir doktrīnas konservatīvisms, pretrunas starp grupām un attiecībās ar folkloras kopām, masu mediju minimālā interese par to darbību, kā arī grupu nespēja pievilcīgi un uzskatāmi pasniegt novatoriskas, kreatīvas un modernas idejas, saglabājas arī neskaids dievturības attiecību raksturs ar kristietību.

⁶ Intervijās atzīmēts, ka Latviešu dievturu sadraudzes līderi vairāk gremdējas pagātnes atmiņās, bet maz dara, lai dievturību popularizētu latviešu tautā. Tiek uzsvērts, ka kustība noveco, jo jaunatni neuzrunā veids, kādā kustība sevi reprezentē sabiedrībā. Jaunatne vēlas aktīvi līdzdarboties, eksperimentēt, nevis klausīties garas un pamācošas runas.

AVOTI⁷

Girlicis. Intervija Madonā 8.07. 0 9.07.2006.
 Lakstīgala. Intervija Pokaiņos 19.08.2006.
 Plukšķis. Intervija Rīgā 15.12.2006.
 Svilpis. Intervija Vaidavā 10.08.2006.
 Zīriņš. Intervija Siguldā 19.07.2006.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Beitnere, Dagmāra (1995). Lettische heidnische Religion als Vertreterin des Religiösen Synkretismus. *Annals of the European Academy of Sciences and Arts*. pp.15. 42–50.
 Goba, Aldis (1934). Latviešu dievestība pacels mākslu. *Labietis*. 4. 55–59.
 Jātniece, Amanda Zaeska (2004). Dievturu iespaids latvietības uzturēšanā trimdā. *Trimda, kultūra, nacionālā identitāte*. Rīga: Nordik. 345–353.
 Kleins, Armīns (2008). *Kultūrpolitika*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds.
 Kļaviņš, Juris (1990). Dievturība un senā latviešu dievestība. *Skola un Ģimene*. 8; 9. 34.–35.; 8.–9.
 Misāne, Agita (2000). The traditional Latvian religion of Dievturība in the discourse of nationalism. *Humanities and social sciences. Latvia. Religious minorities in Latvia*. 4. pp.32–53.
 Misāne, Agita. (2005). Dievturība Latvijas reliģisko un politisko ideju vēsturē. *Reliģiski filozofiski raksti*. 10. 101–118.
 Ozoliņš, Gatis. (2008). Mūsdienu latviešu dievturu grupu *habitus*. *Letonica. Humanitāro zinātņu žurnāls. Literatūra. Folklorā. Māksla*. 18. 186–202.
 Pīpiņš, Alfreds (1937). *Dievturību vai kristīgo ticību?* Rīga: Aut. izd.
 Рыжакова, С.И. (1995). Dievturība. Латышское неоязычество и истоки национализма. *Российская Академия Наук. Институт Этнологии и Антропологии. Исследования по прикладной и неотложной этнологии*. 121. 1–31.
 Saivars, Juris (1997). Kā atbildēt dievturiem. *Mantojums*. 1. 49–91.

⁷ 2006.–2007. gadā raksta autors veicis lauka pētījumu mūsdienu latviešu dievturu grupās. Rakstā izmantota daļa no interviju materiāla. Intervijas atrodas autora īpašumā. Teicējiem doti pseidonīmi (Latvijā līgzdojošo putnu nosaukumi), norādot arī intervijas vietu un laiku.